

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

यस पाठ्यक्रम योजनालाई दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ :

प्रथम चरण :- लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

द्वितीय चरण :- अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

प्रथम चरण : लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली		प्रश्नसंख्या × अङ्क	समय
प्रथम	सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन (General Awareness & Public Management)	१००	४०	वस्तुगत (Objective)	बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	२० प्रश्न × २ अङ्क	४५ मिनेट
	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - knowledge)					३० प्रश्न × २ अङ्क	
द्वितीय	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - knowledge)	१००	४०	विषयगत (Subjective)	छोटो उत्तर (Short Answer) लामो उत्तर (Long Answer)	१२ प्रश्न × ५ अङ्क ४ प्रश्न × १० अङ्क	२ घण्टा १५ मिनेट

द्वितीय चरण : अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

पत्र /विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०		मौखिक (Oral)

द्रष्टव्य :

- यो पाठ्यक्रमको योजनालाई प्रथम चरण र द्वितीय चरण गरी दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ ।
- लिखित परीक्षाको प्रश्नपत्रको माध्यम भाषा पाठ्यक्रमको विषयवस्तु जुन भाषामा दिइएको छ सोही भाषाको आधारमा नेपाली वा अंग्रेजी मध्ये कुनै एक मात्र भाषा हुनेछ । तर विषयवस्तुलाई स्पष्ट गर्नुपर्ने अवस्थामा दुवै भाषा समेत प्रयोग सकिने छ ।
- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनेछ ।
- प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा छुट्टाछुट्टै हुनेछ । तर एकैदिनमा परीक्षा लिइनेछ ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक हुने परीक्षामा परीक्षार्थीले उत्तर लेख्दा अंग्रेजी ठूलो अक्षरहरू (Capital letters): A, B, C, D मा लेख्नुपर्नेछ । सानो अक्षरहरू (Small letters): a, b, c, d लेखेको वा अन्य कुनै सङ्केत गरेको भए सबै उत्तरपुस्तिका रद्द हुनेछ ।
- बहुवैकल्पिक प्रश्न हुने परीक्षामा कुनै प्रकारको क्याल्कुलेटर (Calculator) प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- विषयगत प्रश्नहरूको हकमा तोकिएको अंकको एउटा लामो प्रश्न वा एउटै प्रश्नका दुई वा दुईभन्दा बढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिने छ ।
- विषयगत प्रश्न हुनेका हकमा प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन् । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नको उत्तर सोहीखण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।
- परीक्षामा सोधिने प्रश्नसंख्या, अङ्क र अङ्कभार यथासम्भव सम्बन्धित पत्र/विषयमा दिइए अनुसार हुनेछ ।

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्न्कित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

११. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्भन्नु पर्दछ।
१२. प्रथम चरणको परीक्षाबाट छनोट भएका उम्मेदवारलाई मात्र द्वितीय चरणको परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ।
१३. यस भन्दा अगाडि लागू भएको माथि उल्लेखित सेवा, समूहको पाठ्यक्रम खारेज गरिएको छ।
१४. पाठ्यक्रम लागू मिति : - २०८०/१०/२२

लोक सेवा आयोग
नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र
अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको
खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र (Paper I) :-

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन तथा सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान

भाग (Part I) :

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन

(General Awareness and Public Management)

खण्ड (Section - A) : (१० प्रश्न× २ अङ्क = २० अङ्क)

1. सामान्य ज्ञान (General Awareness)

- 1.1 नेपालको भौगोलिक अवस्था, प्राकृतिक स्रोत र साधनहरू
- 1.2 नेपालको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र सामाजिक अवस्था सम्बन्धी जानकारी
- 1.3 नेपालको आर्थिक अवस्था र चालु आवधिक योजना सम्बन्धी जानकारी
- 1.4 जैविक विविधता, दिगो विकास, वातावरण, प्रदुषण, जलवायु परिवर्तन र जनसंख्या व्यवस्थापन
- 1.5 मानव जीवनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने विज्ञान र प्रविधिका महत्वपूर्ण उपलब्धिहरू
- 1.6 जनस्वास्थ्य, रोग, खाद्य र पोषण सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 1.7 नेपालको संविधान (भाग १ देखि ५ सम्म र अनुसूचीहरू)
- 1.8 संयुक्त राष्ट्रसंघ र यसका विशिष्टीकृत संस्था सम्बन्धी जानकारी
- 1.9 क्षेत्रीय संगठन (सार्क, बिमस्टेक, आसियान र युरोपियन संघ) सम्बन्धी जानकारी
- 1.10 राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका समसामयिक गतिविधिहरू

खण्ड (Section - B) : (१० प्रश्न× २ अङ्क = २० अङ्क)

2. सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)

- 2.1 कार्यालय व्यवस्थापन (Office Management)
 - 2.1.1 कार्यालय (Office) : परिचय, महत्व, कार्य र प्रकार
 - 2.1.2 सहायक कर्मचारीका कार्य र गुणहरू
 - 2.1.3 कार्यालय स्रोत साधन (Office Resources): परिचय र प्रकार
 - 2.1.4 कार्यालयमा सञ्चारको महत्व, किसिम र साधन
 - 2.1.5 कार्यालय कार्यविधि (Office Procedure) : पत्र व्यवहार (Correspondence), दर्ता र चलानी (Registration & Dispatch), फाइलिङ (Filing), परिपत्र (Circular), तोक आदेश (Order), टिप्पणी लेखन र टिप्पणी तयार पार्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू
 - 2.1.6 अभिलेख व्यवस्थापन (Record Management)
- 2.2 निजामती सेवा ऐन र नियमावलीमा भएका देहायका व्यवस्थाहरू
 - 2.2.1 निजामती सेवाको गठन, संगठन संरचना, पदपूर्ति गर्ने तरिका र प्रक्रियाहरू
 - 2.2.2 कर्मचारीको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, बिदा, विभागीय सजाय र अवकाश
 - 2.2.3 कर्मचारीले पालन गर्नुपर्ने आचरण, नैतिक दायित्व र कर्तव्यहरू
- 2.3 संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय सम्बन्धी जानकारी
- 2.4 संवैधानिक निकाय सम्बन्धी जानकारी
- 2.5 सरकारी बजेट, लेखा र लेखापरीक्षण प्रणाली सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 2.6 सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अर्थ, सेवा प्रवाह गर्ने निकाय, तरिका र माध्यमहरू
- 2.7 मानव अधिकार, सुशासन र सूचनाको हक सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 2.8 सार्वजनिक बडापत्र (Public Charter)
- 2.9 व्यवस्थापनको अवधारणा तथा सार्वजनिक व्यवस्थापनमा निर्देशन, नियन्त्रण, समन्वय, निर्णय प्रक्रिया, उत्प्रेरणा र नेतृत्व सम्बन्धी जानकारी

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरीनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

2.10 मानवीय मूल्य मान्यता (Human Values), नागरिक कर्तव्य र दायित्व तथा अनुशासन

भाग (Part II) :-

सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - Knowledge)

(३० प्रश्न× २ अङ्क = ६० अङ्क)

१. कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य सम्बन्धी
 - १.१ नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्यसम्बन्धी व्यवस्था
 - १.२ पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ तथा नियामावली, २०५६
 - १.३ जलचर संरक्षण ऐन, २०१७
 - १.४ दाना पदार्थ ऐन, २०३३ र नियमावली, २०४१
 - १.५ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य अनुसन्धानको संरचना तथा भूमिका
 - १.६ नेपालमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालनको संक्षिप्त इतिहास तथा वर्तमान अवस्था
 - १.७ चालु आवधिक योजनामा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको उद्देश्य, नीति तथा मत्स्य र पशुपंक्षी क्षेत्रगत विकास कार्यक्रमको प्राथमिकता, लक्ष्य एवं कार्यान्वयन रणनीति
 - १.८ नेपालको अर्थतन्त्रमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको महत्व
 - १.९ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यक्रम तर्जुमा आधारहरू
 - १.१० पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास कार्यक्रममा कृण, बिमा, उत्पादन सामग्री, औजार तथा उपकरण, बजार तथा मुल्य व्यवस्था
 - १.११ पशुपंक्षी तथा मत्स्यको दिगो एवं व्यवसायिक उत्पादन
 - १.१२ कृषि विकासमा कृषि/पशु सेवा प्रसारको महत्व, सीमितता र प्रभावकारीता
 - १.१३ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य प्रसारका विभिन्न तरिकाहरू र तिनको तुलनात्मक फाइदा र सीमितता
 - १.१४ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकासमा समुह पद्धती प्रकृया र कार्यान्वयन तथा अगुवा कृषक छनौटको आधार, भूमिका र परिचालन
 - १.१५ नेपालको पशुपंक्षी/मत्स्य विकासका कार्यक्रमका प्रमुख समस्याहरू
 - १.१६ कृषि विकासमा ग्रामिण पूर्वाधार सिँचाई, कृषि सडक आदिको महत्व
 - १.१७ चरण तथा प्रजनन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था
२. भेटेरीनरी
 - २.१ आन्तरिक परजीवी (Internal Parasite): नाम्ले जुका (Liverfluke), गोलो जुका (Round Worm), फिते जुका (Tape Worm), कक्सिडियोसिस (Coccidiosis), रक्त परजीवि (Blood protozoan diseases) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
 - २.२ बाह्य परजीवी (External Parasite): किर्ना (Tick), जुम्रा (Lice), उपियाँ (Fleas) तथा लुतो (Mange) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
 - २.३ प्रमुख ब्याक्टेरियल रोगहरू (Bacterial Diseases) : भ्यागुते रोग (Haemorrhagic Septicaemia), पटके रोग (Anthrax), चरचरे रोग (Black-Quarter), इन्टेरोटोसेमिया (Enterotoxemia), थुनेलो (Mastitis), क्षयरोग र जोन्स रोग (Tuberculosis & John's Disease), काफ स्कोर र कोलिव्यासिलोसिस (Calf Scour & Colibacillosis), फाउल टाइफाइड (Fowl typhoid), कुखुराको हैजा (Fowl Cholera), पुल्लोरम (Pullorum), खुर कुहिने रोग (Foot Rot), ब्रुसेलोसिस (Brucellosis) तथा माइकोप्लाज्मोसिस (Mycoplasmosis) का लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
 - २.४ प्रमुख भाइरल रोगहरू (Viral Diseases) : गौगोटी (Rinderpest), पि.पि.आर (PPR), एभियन ईन्फ्लुएन्जा (Avian Influenza), एभियन लिम्फोइड ल्युकोसिस (Avian lymphoid leucosis), खोरेत (Foot & Mouth Disease), रेबिज (Rabies), स्वाइन फिभर (Swine Fever), कुखुराको विफर (Fowl Pox), गम्बोरो (Gumboro), रानीखेत (Ranikhet) तथा म्यारेक्स रोग (Mareks Disease) का लक्षण, निदान, उपचार तथा रोकथाम

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- २.५ निम्न प्रजनन सम्बन्धी विकृति : कारण, लक्षण, उपचार तथा रोकथाम
 - २.५.१ साल नभर्ने (Retention of Placenta)
 - २.५.२ तुहिने (Abortion)
 - २.५.३ डिस्टोकिया (Dystokia)
 - २.५.४ बाँझोपन
- २.६ जुनोटिक रोगहरु (Zoonotic diseases) : दुधबाट सर्ने रोगहरु र मासुबाट सर्ने रोगहरु
- २.७ पशुपंक्षीमा भिटामिन र खनिजको कमि बाट हुने रोगहरु
- २.८ गाइ भैंसीका मेटाबोलिक (Metabolic) रोगहरु: Milk fever, Ketosis/Downers cow syndrome
- २.९ ढुसि तथा ढुसि जन्य पर्दाथबाट हुने रोगहरु
- २.१० नमुना संकलन तथा संप्रेषण विधि
- २.११ आधारभूत प्रयोगशाला उपकरणहरुतथा निर्मलीकरणका तरीकाहरु

३. लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट

- ३.१ गाई भैंसीका जातहरु, तिनीहरुको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरु
 - ३.१.१ उन्नत जात :जर्सी, होलिस्टन फ्रिजियन, ब्राउन स्वीस, हरियाना
 - ३.१.२ स्थानीय जात :अच्छामी, लुलु, खैला र चौरी
 - ३.१.३ उन्नत जात :मुरा, निली राभी भैंसी
 - ३.१.४ स्थानीय जात :लिमे, पारकोटे र गड्डी
- ३.२ उन्नत तथा स्थानीय बाखाका जातहरु, तिनीहरुको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरु
 - ३.२.१ जमुनापारी, बोर, बारबरी, सानन्, च्याँगा, सिन्हाल, खरी (पहाडी), तराई बाखा
- ३.३ उन्नत तथा स्थानीय भेडाका जातहरु, तिनीहरुको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरु
 - ३.३.१ उन्नत नश्ल : रामबुलेट, पोलवर्थ, बोर्डरलाइसेयटर, रोमनी, मेरिनो
 - ३.३.२ स्थानीय नश्ल : भ्याङ्गलुङ्ग, बरुवाल, कागे, लामपुच्छे
- ३.४ उन्नत तथा स्थानीय सुँगुरका जातहरु, तिनीहरुको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरु
 - ३.४.१ उन्नत जात : ल्याण्डरेस, योर्कशायर, ह्याम्पशायर, ड्युरक
 - ३.४.२ स्थानीय जात : च्वाँचे र हुराका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरु
- ३.५ उन्नत जातका कुखुराहरु: न्यू हेम्पशायर, अप्टालोर्प, व्हाईट लेगहर्न, गिरीराज तथा स्थानीय जातको कुखुरासाकिनीको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरु
- ३.६ खरायो : ऊन तथा मासुको लागि पालिने खरायोका जातहरु र तिनीहरुको विशेषता
- ३.७ पशु आनुवांशिक श्रोत संरक्षण, विकास तथा उपयोग
- ३.८ व्यवसायिक पंक्षीपालन विधि - जात, खोर, दानापानी, खोप व्यवस्थापन
- ३.९ पशुपंक्षी प्रजननका लागि छनौट तथा प्रजनन विधि
- ३.१० भाले खोजेको पोथीको लक्षण तथा प्रजनन गराउने उपयुक्त समय
- ३.११ कृत्रिम गर्भाधान विधि, पशु प्रजननको महत्व, कृत्रिम गर्भाधान कार्यमा उपयोग हुने उपकरणहरुको नाम तथा प्रयोग विधि, Estrus Cycle, प्रजननसंग सम्बन्धित गाई भैंसीको शरीरबाट निस्कने हरमोन बारे साधारण जानकारी
- ३.१२ पौष्टिक तत्वहरुको वर्गीकरण : कार्बोहाइड्रेट, प्रोटीन, चिल्लो पदार्थ, भिटामिन र खनिज पदार्थ
- ३.१३ पशुपंक्षीहरुको लागि संतुलित दाना तयार गर्ने विधि
- ३.१४ घाँसपात संरक्षण : घाँस सुकाउने विधि (Hay), सायलेज(Silage) बनाउने विधि र महत्व
- ३.१५ परालमा युरिया प्रयोग गर्ने विधि र उपयोगिता
- ३.१६ उन्नत चरन घाँस तथा घाँस खेती तरीका

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ३.१७ कोसे घाँस (Leguminous): स्टाइलो, बरसिम, कुडजु, सिराट्रो, सेन्ट्रो, बोडी (Cowpea), व्हाइट क्लोभर, रेडक्लोभर, कोटे, लुसर्न, डेस्मोडियम, केराउ, भेच
- ३.१८ घाँस :-नेपियर, पारा, सेटारिया, किकियु, राइग्रास, कक्सफुट, जै
- ३.१९ डाले घाँस :-इपिल इपिल, वडहर, कोइरालो, टाँकी, काभ्रो, पाखुरी, किम्बु, दबदबे, पैयू, बकेना,निभारो, भिमसेनपाती, बैस, भोटेपिपल, बाँस
- ३.२० प्रचलित तथा उन्नत व्यवस्था अनुसार पशुपंक्षीको गोठ र खोर बनाउन ध्यान दिनुपर्ने आधारहरू (गाई, भैसी, बाखा, भेडा, सुंगुर, कुखुरा, खरायो)
- ३.२१ विभिन्न पशुपंक्षीको भाले, माउ तथा बच्चाको स्याहार सुसार तथा आहाराको व्यवस्था
- ३.२२ पशुपंक्षीको गोठ, खोर सफासुगधर राख्ने र जैविक सुरक्षा (Bio-security) विधि
- ३.२३ दुग्ध प्रशोधन गर्ने विधि
- ३.२४ क्रिम, बटर, चिज, कुरौनी, घीउ, आइसक्रिम, दही बनाउने विधि

४. फिसरिज

- ४.१ माछाको परिभाषा, बाहिरी स्वरूप, विभिन्न अंग र ती अंगका कार्यहरू
- ४.२ नेपालमा पालिएका स्वदेशी र विदेशी माछाहरू र तिनका आहारविहार बारे साधारण ज्ञान
- ४.३ मत्स्य पालन पद्धती : पोखरी मत्स्य पालन (Pond fish culture), पिंजडामा मत्स्य पालन (Cage fish culture) तथा रेसवेमा मत्स्य पालन (Raceway culture)
- ४.४ मत्स्य पालनका तरिका (माछाको जातको आधारमा)
 - ४.४.१ एक जातिय मत्स्य पालन (Monoculture)
 - ४.४.२ बहुजातिय मत्स्य पालन (Polyculture)
- ४.५ मत्स्य पालनका तरिका (सघनताको आधारमा)
 - ४.५.१ सामान्य मत्स्य पालन (Extensive culture)
 - ४.५.२ अर्ध सघन मत्स्य पालन (Semi-intensive culture)
 - ४.५.३ सघन मत्स्य पालन (Intensive culture)
- ४.६ एकीकृत मत्स्य पालन (Integrated fish culture) तथा व्यवस्थापन
 - ४.६.१ धानखेतमा मत्स्य पालन (Rice - fish culture)
 - ४.६.२ पशुपालन र मत्स्य पालन (Livestock and fish culture)
 - ४.६.३ फलफूल, तरकारी खेती र मत्स्य पालन (Horticulture and fish culture)
- ४.७ गाउँघरमा रहेका पुरानो पोखरीहरूमा माछा पालन तथा व्यवस्थापन
- ४.८ माछा पालनको लागि पोखरीको निर्माण गर्न उपयुक्त स्थलको छनौटका आधारहरू
- ४.९ मत्स्य पालनको लागि उपयुक्त पानी तथा माटोको गुणस्तर बारे साधारण ज्ञान
- ४.१० मत्स्य पालनको लागि नयाँ पोखरी निर्माण गर्ने तरिका र ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूबारे साधारण ज्ञान
- ४.११ माउ माछा पोखरी व्यवस्थापन
- ४.१२ भाले र पोथी माउ पहिचान गर्ने तरिका तथा माउ माछाको व्यवस्थापन
- ४.१३ माछाको प्रजनन विधि: प्राकृतिक, अर्ध-कृत्रिम तथा कृत्रिम प्रजननको तयारी तथा व्यवस्थापन तरिकाहरू
- ४.१४ मत्स्य बिज उत्पादन (Fish seed production): भुसुना भुराको उत्पादन (Hatchling production), सानो भुरा हुर्काउने तरिका (Fry rearing) र ठूलो भुरा हुर्काउने तरिका (Fingerling rearing)
- ४.१५ माछा भुरा हुवानी गर्ने विधि
 - ४.१५.१ हुवानी गरिने माछा भुरामा हुनुपर्ने गुणहरू
 - ४.१५.२ माछा भुरा हुवानीको लागि कण्डिसनिङ्ग (Conditioning) र त्यसका फाईदाहरू
 - ४.१५.३ भुरा हुवानी गरिने पानीको गुणस्तर

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ४.१५.४ माछा भुरा प्याकेजिङ गर्ने तरिका
- ४.१६ खाने माछा उत्पादन व्यवस्थापन :
- ४.१६.१ पोखरीको तयारी : चून, मलखादको प्रयोग बारे जानकारी ।
- ४.१६.२ माछा भुरा स्टकिङ (Stocking), संख्या निर्धारण र विभिन्न जातका माछा भुराको स्टकिङ अनुपात सम्बन्धी जानकारी
- ४.१७ माछा उत्पादनको लागि आवश्यक आहाराहरुको पौष्टिक तत्व बारे साधारण ज्ञान र त्यसको व्यवस्थापन
- ४.१८ माछाको वृद्धि जाँच (Growth check-up) तथा दैनिक हेरचाह
- ४.१९ माछाको प्रतिपक्षी जीवहरु (Predators), हानिकारक किराहरु एवं पानीमा उम्रने विभिन्न भारपातहरु (Aquatic weeds) र तिनीहरुको नियन्त्रण बारे ज्ञान
- ४.२० माछामा लाग्ने परजीवीजन्य रोगहरु, रोगका कारण, पहिचान र औषधोपचारका तरिकाहरु
- ४.२१ माछा उत्पादनको मूल्यांकन गर्ने तरिका र माछाको बजार व्यवस्थापनका तरिकाहरु
- ४.२२ माछा मार्ने तथा समात्ने मुख्य उपकरणहरु र तरिका
- ४.२३ मत्स्य विष तथा त्यसको प्रयोग गर्ने तरिका बारे ज्ञान
- ४.२४ प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्य पालन :
- ४.२४.१ ताल तथा रिजरभ्वायरहरुमा मत्स्य पालन प्रविधि
- ४.२४.२ इन्क्लोजर (Enclosure) मा मत्स्य पालन
- ४.२५ माछा उत्पादनोपरान्त संरक्षण प्रविधिहरु (post-harvest technologies) बारे जानकारी

प्रथम पत्रको लागि यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरु सोधिने छ ।

प्रथम पत्र (वस्तुगत)					
भाग	खण्ड	विषयबस्तु	परीक्षा प्रणाली	अङ्कभार	प्रश्न संख्या × अङ्क
I	(A)	सामान्य ज्ञान (General Awareness)	बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	२०	१० प्रश्न × २ अङ्क = २०
	(B)	सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)		२०	१० प्रश्न × २ अङ्क = २०
II	-	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based -knowledge)		६०	३० प्रश्न × २ अङ्क = ६०

प्रथम पत्रको **भाग (Part II)** सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job based -knowledge) को पाठ्यक्रमका इकाईबाट परीक्षामा यथासम्भव देहाय बमोजिम प्रश्नहरु सोधिने छ ।

इकाई	1	2	3	4
प्रश्न संख्या	9	7	7	7

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र (Paper II) :-

सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based -knowledge)

खण्ड (Section) (A) :- ५० अङ्क

१. कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य सम्बन्धी
 - १.१ नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्यसम्बन्धी व्यवस्था
 - १.२ पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ तथा नियामावली, २०५६
 - १.३ जलचर संरक्षण ऐन, २०१७
 - १.४ दाना पदार्थ ऐन, २०३३ र नियमावली, २०४१
 - १.५ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य अनुसन्धानको संरचना तथा भूमिका
 - १.६ नेपालमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालनको संक्षिप्त इतिहास तथा वर्तमान अवस्था
 - १.७ चालु आवधिक योजनामा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको उद्देश्य, नीति तथा मत्स्य र पशुपंक्षी क्षेत्रगत विकास कार्यक्रमको प्राथमिकता, लक्ष्य एवं कार्यान्वयन रणनीति
 - १.८ नेपालको अर्थतन्त्रमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको महत्व
 - १.९ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यक्रम तर्जुमा आधारहरू
 - १.१० पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास कार्यक्रममा कृण, बिमा, उत्पादन सामग्री, औजार तथा उपकरण, बजार तथा मुल्य व्यवस्था
 - १.११ पशुपंक्षी तथा मत्स्यको दिगो एवं व्यवसायिक उत्पादन
 - १.१२ कृषि विकासमा कृषि/पशु सेवा प्रसारको महत्व, सीमितता र प्रभावकारीता
 - १.१३ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य प्रसारका विभिन्न तरिकाहरू र तिनको तुलनात्मक फाइदा र सीमितता
 - १.१४ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकासमा समुह पद्धती प्रकृया र कार्यान्वयन तथा अगुवा कृषक छनौटको आधार, भूमिका र परिचालन
 - १.१५ नेपालको पशुपंक्षी/मत्स्य विकासका कार्यक्रमका प्रमुख समस्याहरू
 - १.१६ कृषि विकासमा ग्रामिण पूर्वाधार सिँचाई, कृषि सडक आदिको महत्व
 - १.१७ चरण तथा प्रजनन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था
२. भेटेरिनरी
 - २.१ आन्तरिक परजीवी (Internal Parasite): नाम्ले जुका (Liverfluke), गोलो जुका (Round Worm), फिते जुका (Tape Worm), कक्सिडियोसिस (Coccidiosis), रक्त परिजीवि (Blood protozoan diseases) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
 - २.२ बाह्य परजीवी (External Parasite): किर्ना (Tick), जुम्रा (Lice), उपियाँ (Fleas) तथा लुतो (Mange) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
 - २.३ प्रमुख ब्याक्टेरियल रोगहरू (Bacterial Diseases) : भ्यागुते रोग (Haemorrhagic Septicaemia), पटके रोग (Anthrax), चरचरे रोग (Black-Quarter), इन्टेरोटोसेमिया (Enterotoxemia), थुनेलो (Mastitis), क्षयरोग र जोन्स रोग (Tuberculosis & John's Disease), काफ स्कोर र कोलिव्यासिलोसिस (Calf Scour & Colibacillosis), फाउल टाइफाइड (Fowl typhoid), कुखुराको हैजा (Fowl Cholera), पुल्लोरम (Pullorum), खुर कुहिने रोग (Foot Rot), ब्रुसेलोसिस (Brucellosis) तथा माइकोप्लाज्मोसिस (Mycoplasmosis) का लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
 - २.४ प्रमुख भाइरल रोगहरू (Viral Diseases) : गौगोटी (Rinderpest), पि.पि.आर (PPR), एभियन ईन्फ्लुएन्जा (Avian Influenza), एभियन लिम्फोइड ल्युकोसिस (Avian lymphoid leucosis), खोरेत (Foot & Mouth Disease), रेविज (Rabies), स्वाईन फिभर (Swine Fever), कुखुराको विफर (Fowl Pox), गम्बोरो (Gumboro), रानीखेत (Ranikhet) तथा म्यारेक्स रोग (Mareks Disease) का लक्षण, निदान, उपचार तथा रोकथाम

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- २.५ निम्न प्रजनन सम्बन्धी विकृति : कारण, लक्षण, उपचार तथा रोकथाम
 - २.५.१ साल नभर्ने (Retention of Placenta)
 - २.५.२ तुहिने (Abortion)
 - २.५.३ डिस्टोकिया (Dystokia)
 - २.५.४ बाँझोपन
- २.६ जुनोटिक रोगहरू (Zoonotic diseases) : दुधबाट सर्ने रोगहरू र मासुबाट सर्ने रोगहरू
- २.७ पशुपंक्षीमा भिटामिन र खनिजको कमि बाट हुने रोगहरू
- २.८ गाइ भैंसीका मेटाबोलिक (Metabolic) रोगहरू: Milk fever, Ketosis/Downers cow syndrome
- २.९ ढुसि तथा ढुसि जन्य पर्दाथबाट हुने रोगहरू
- २.१० नमुना संकलन तथा संप्रेषण विधि
- २.११ आधारभूत प्रयोगशाला उपकरणहरूतथा निर्मलीकरणका तरीकाहरू

खण्ड (Section) (B) : - ५० अङ्क

३. लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट

- ३.१ गाई भैंसीका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
 - ३.१.१ उन्नत जात :जर्सी, होलिस्टन फ्रिजियन, ब्राउन स्वीस, हरियाना
 - ३.१.२ स्थानीय जात :अच्छामी, लुलु, खैला र चौरी
 - ३.१.३ उन्नत जात :मुरा, निली राभी भैंसी
 - ३.१.४ स्थानीय जात :लिमे, पारकोटे र गड्डी
- ३.२ उन्नत तथा स्थानीय बाखाका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
 - ३.२.१ जमुनापारी, वोयर, बारबरी, सानन्, च्याँग्रा, सिन्हाल, खरी (पहाडी), तराई बाखा
- ३.३ उन्नत तथा स्थानीय भेडाका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
 - ३.३.१ उन्नत नश्ल : रामबुलेट, पोलवर्थ, वोर्डरलाइसेयटर, रोमनी, मेरिनो
 - ३.३.२ स्थानीय नश्ल : भ्याङ्गलुङ्ग, बरुवाल, कागे, लामपुच्छे
- ३.४ उन्नत तथा स्थानीय सुँगुरका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
 - ३.४.१ उन्नत जात : ल्याण्डरेस, योर्कशायर, ह्याम्पशायर, ड्युरक
 - ३.४.२ स्थानीय जात : च्वाँचे र हुराका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.५ उन्नत जातका कुखुराहरू: न्यू हेम्पशायर, अप्ट्रालोर्प, व्हाईट लेगहर्न, गिरीराज तथा स्थानीय जातको कुखुरासाकिनीको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.६ खरायो : ऊन तथा मासुको लागि पालिने खरायोका जातहरू र तिनीहरूको विशेषता
- ३.७ पशु आनुवांशिक श्रोत संरक्षण, विकास तथा उपयोग
- ३.८ व्यवसायिक पंक्षीपालन विधि - जात, खोर, दानापानी, खोप व्यवस्थापन
- ३.९ पशुपंक्षी प्रजननका लागि छनौट तथा प्रजनन विधि
- ३.१० भाले खोजेको पोथीको लक्षण तथा प्रजनन गराउने उपयुक्त समय
- ३.११ कृत्रिम गर्भाधान विधि, पशु प्रजननको महत्व, कृत्रिम गर्भाधान कार्यमा उपयोग हुने उपकरणहरूको नाम तथा प्रयोग विधि, Estrus Cycle, प्रजननसंग सम्बन्धित गाई भैंसीको शरीरबाट निस्कने हरमोन बारे साधारण जानकारी
- ३.१२ पौष्टिक तत्वहरूको वर्गीकरण : कार्बोहाइड्रेट, प्रोटीन, चिल्लो पदार्थ, भिटामिन र खनिज पदार्थ
- ३.१३ पशुपंक्षीहरूको लागि संतुलित दाना तयार गर्ने विधि
- ३.१४ घाँसपात संरक्षण : घाँस सुकाउने विधि (Hay), सायलेज(Silage) बनाउने विधि र महत्व
- ३.१५ परालमा युरिया प्रयोग गर्ने विधि र उपयोगिता

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अनंकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ३.१६ उन्नत चरन घाँस तथा घाँस खेती तरीका
- ३.१७ कोसे घाँस (Leguminous): स्टाइलो, बरसिम, कुड्जु, सिराट्रो, सेन्द्रो, बोडी (Cowpea), व्हाइट क्लोभर, रेडक्लोभर, कोटे, लुसर्न, डेस्मोडियम, केराउ, भेच
- ३.१८ घाँस :-नेपियर, पारा, सेटारिया, किकियु, राइग्रास, कक्सफुट, जै
- ३.१९ डाले घाँस :-इपिल इपिल, वडहर, कोइरालो, टाँकी, काभ्रो, पाखुरी, किम्बु, दबदबे, पैयू, बकेना,निभारो, भिमसेनपाती, बैस, भोटेपिपल, बाँस
- ३.२० प्रचलित तथा उन्नत व्यवस्था अनुसार पशुपंक्षीको गोठ र खोर बनाउन ध्यान दिनुपर्ने आधारहरू (गाई, भैंसी, बाख्रा, भेडा, सुंगुर, कुखुरा, खरायो)
- ३.२१ विभिन्न पशुपंक्षीको भाले, माउ तथा बच्चाको स्याहार सुसार तथा आहाराको व्यवस्था
- ३.२२ पशुपंक्षीको गोठ, खोर सफासुगधर राख्ने र जैविक सुरक्षा (Bio-security) विधि
- ३.२३ दुग्ध प्रशोधन गर्ने विधि
- ३.२४ क्रिम, बटर, चिज, कुरौनी, घीउ, आइसक्रिम, दही बनाउने विधि

४. फिसरिज

- ४.१ माछाको परिभाषा, बाहिरी स्वरूप, विभिन्न अंग र ती अंगका कार्यहरू
- ४.२ नेपालमा पालिएका स्वदेशी र विदेशी माछाहरू र तिनका आहारविहार बारे साधारण ज्ञान
- ४.३ मत्स्य पालन पद्धति : पोखरी मत्स्य पालन (Pond fish culture), पिंजडामा मत्स्य पालन (Cage fish culture) तथा रेसवेमा मत्स्य पालन (Raceway culture)
- ४.४ मत्स्य पालनका तरिका (माछाको जातको आधारमा)
 - ४.४.१ एक जातिय मत्स्य पालन (Monoculture)
 - ४.४.२ बहुजातिय मत्स्य पालन (Polyculture)
- ४.५ मत्स्य पालनका तरिका (सघनताको आधारमा)
 - ४.५.१ सामान्य मत्स्य पालन (Extensive culture)
 - ४.५.२ अर्ध सघन मत्स्य पालन (Semi-intensive culture)
 - ४.५.३ सघन मत्स्य पालन (Intensive culture)
- ४.६ एकीकृत मत्स्य पालन (Integrated fish culture) तथा व्यवस्थापन
 - ४.६.१ धानखेतमा मत्स्य पालन (Rice - fish culture)
 - ४.६.२ पशुपालन र मत्स्य पालन (Livestock and fish culture)
 - ४.६.३ फलफूल, तरकारी खेती र मत्स्य पालन (Horticulture and fish culture)
- ४.७ गाउँघरमा रहेका पुरानो पोखरीहरूमा माछा पालन तथा व्यवस्थापन
- ४.८ माछा पालनको लागि पोखरीको निर्माण गर्न उपयुक्त स्थलको छनौटका आधारहरू
- ४.९ मत्स्य पालनको लागि उपयुक्त पानी तथा माटोको गुणस्तर बारे साधारण ज्ञान
- ४.१० मत्स्य पालनको लागि नयाँ पोखरी निर्माण गर्ने तरिका र ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूबारे साधारण ज्ञान
- ४.११ माउ माछा पोखरी व्यवस्थापन
- ४.१२ भाले र पोथी माउ पहिचान गर्ने तरिका तथा माउ माछाको व्यवस्थापन
- ४.१३ माछाको प्रजनन विधि: प्राकृतिक, अर्ध-कृत्रिम तथा कृत्रिम प्रजननको तयारी तथा व्यवस्थापन तरिकाहरू
- ४.१४ मत्स्य बिज उत्पादन (Fish seed production): भुसुना भुराको उत्पादन (Hatchling production), सानो भुरा हुर्काउने तरिका (Fry rearing) र ठूलो भुरा हुर्काउने तरिका (Fingerling rearing)
- ४.१५ माछा भुरा ढुवानी गर्ने विधि
 - ४.१५.१ ढुवानी गरिने माछा भुरामा हुनुपर्ने गुणहरू
 - ४.१५.२ माछा भुरा ढुवानीको लागि कण्डिसनिङ्ग (Conditioning) र त्यसका फाईदाहरू

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित द्वितीय श्रेणी, नायव प्राविधिक सहायक/नायव पशु स्वास्थ्य सहायक/नायव पशु सेवा सहायक पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ४.१५.३ भुरा हुवानी गरिने पानीको गुणस्तर
 ४.१५.४ माछा भुरा प्याकेजिङ गर्ने तरिका
 ४.१६ खाने माछा उत्पादन व्यवस्थापन :
 ४.१६.१ पोखरीको तयारी : चून, मलखादको प्रयोग बारे जानकारी ।
 ४.१६.२ माछा भुरा स्टकिङ (Stocking), संख्या निर्धारण र विभिन्न जातका माछा भुराको स्टकिङ अनुपात सम्बन्धी जानकारी
 ४.१७ माछा उत्पादनको लागि आवश्यक आहाराहरुको पौष्टिक तत्व बारे साधारण ज्ञान र त्यसको व्यवस्थापन
 ४.१८ माछाको वृद्धि जाँच (Growth check-up) तथा दैनिक हेरचाह
 ४.१९ माछाको प्रतिपक्षी जीवहरु (Predators), हानिकारक किराहरु एवं पानीमा उम्रने विभिन्न भारपातहरु (Aquatic weeds) र तिनीहरुको नियन्त्रण बारे ज्ञान
 ४.२० माछामा लाग्ने परजीवीजन्य रोगहरु, रोगका कारण, पहिचान र औषधोपचारका तरिकाहरु
 ४.२१ माछा उत्पादनको मूल्यांकन गर्ने तरिका र माछाको बजार व्यवस्थापनका तरिकाहरु
 ४.२२ माछा मार्ने तथा समाल्ने मुख्य उपकरणहरु र तरिका
 ४.२३ मत्स्य विष तथा त्यसको प्रयोग गर्ने तरिका बारे ज्ञान
 ४.२४ प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्य पालन :
 ४.२४.१ ताल तथा रिजरभ्वायरहरुमा मत्स्य पालन प्रविधि
 ४.२४.२ इन्क्लोजर (Enclosure) मा मत्स्य पालन
 ४.२५ माछा उत्पादनोपरान्त संरक्षण प्रविधिहरु (post-harvest technologies) बारे जानकारी

द्वितीय पत्रको लागि यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

द्वितीय पत्र (विषयगत)					
पत्र	विषय	खण्ड	अङ्कभार	छोटो उत्तर	लामो उत्तर
द्वितीय	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based-Knowledge)	(A)	५०	६ प्रश्न × ५ अङ्क = ३०	२ प्रश्न × १० अङ्क = २०
		(B)	५०	६ प्रश्न × ५ अङ्क = ३०	२ प्रश्न × १० अङ्क = २०